

Interpretační potíže ve filozofii Davida Huma

Olomouc, Kaple Božího těla, 25. září 2015

Abstrakty

doc. James Hill, Ph.D. (Filozofický ústav AV ČR v Praze)

Causation and Hume's Conception of Nature

Humův přístup k filozofii je hluboce naturalistický. Odmítá jakékoli odvolání se na mimopřírodní či nadpřírozené síly či zásahy. V této přednášce bych ale chtěl ukázat, že jeho chápání přírody samotné se v průběhu jeho filozofického vývoje proměňuje. V jeho rané filozofii (v *Traktátu* z roku 1739) je Humova teorie kauzality v souladu s reduktivním mechanistickým pojetím přírody, která v sobě nemá aktivní síly a kde objekty působí vždy kontaktním impulsem. Ve svém zralém myšlení (ve *Zkoumání* z roku 1748 a v posmrtně vydaných *Dialozích o přirozeném náboženství*) však Hume mechanismus zásadně popírá. Bere totiž již vážně Newtonovou gravitaci jako záhadnou aktivní sílu, která působí na dálku. Výsledkem je, že se jeho celkové pojetí přírody vyvíjí. Aktivní přírodní síly tu jsou již považovány za skutečné, třebaže nepoznatelné a Hume se stává ohledně kauzality skeptickým realistou. Příroda tu již v principu přesahuje naše poznávací schopnosti a „poslední prameny a principy jsou lidské zvědavosti a zkoumání naprosto uzavřeny“ (*Zkoumání*, str. 55).

PhDr. Tomáš Hříbek, Ph.D. (Filozofický ústav AV ČR v Praze)

Od Huma ke Quinovi

Cílem přednášky je ukázat, v jakých ohledech je Quine – patrně nejvýznamnější filozof druhé poloviny 20. století – Humovým pokračovatelem; neboli naopak, v jakých ohledech již Hume odstartoval projekt, který spojujeme v nedávné době s Quinem. Jde pochopitelně o projekt naturalismu. Abychom zjistili podobnosti i rozdíly mezi Humovým a Quinovým naturalismem, bude třeba vysvětlit vztah každého z nich k tématům jako empirismus, realismus a vědecké poznání. Uvidíme, že Humův odkaz provázel Quina po celou jeho kariéru, počínaje velmi ranými, ale až posmrtně publikovanými „*Lectures on David Hume's Philosophy*“ (1946), přes „*Naturalizaci epistemologie*“ (1969), až po pozdní dílo *From Stimulus to Science* (1995).

Mgr. Ondřej Dadejík, Ph.D. (Filozofická fakulta UK v Praze)

Hume, Cavell a logika soudů vkusu

Esej „O standardu vkusu“ se stal v průběhu 20. století – v jistém nepoměru k jeho skutečnému vlivu – jedním z hlavních referenčních bodů filozofické estetiky. Příspěvek má za cíl nejprve naznačit důvody, kvůli kterým je tento esej dnes významným tématem a které je třeba hledat ve vztahu Humeových úvah k pojetí vkusových soudů Immanuela Kanta coby z hlediska moderní estetiky historicky nejvýznamnější koncepci. Druhá část bude zaměřena na nejkontroverznější momenty eseje, které lze vyjádřit třemi otázkami: (1) Nabízí Hume ve svém eseji funkční pojetí standardu vkusu? Pokud ano, (2) jakou povahu může mít ono „pravidlo, podle kterého mohou být smířeny různé lidské city“? (3) A jaké či jaká pojetí kritika (kritické praxe) takový standard implikuje? Ve třetí části se téma vrátí k výchozímu rozporu eseje, a to prostřednictvím raných prací Stanleyho Cavella. Cavell totiž rozpoznává – ve shodě s hledáním nekruhové interpretace standardu vkusu – v Humem diagnostikovaném „estetickém problému“, tj. v rozporu mezi příslovečnou absencí shody ve věcech vkusu a zároveň její zjevnou přítomností, jeden ze základních problémů moderní filozofie.

doc. Tomáš Marvan, Ph.D. (Filozofický ústav AV ČR v Praze)

Hume o svobodě a morální odpovědnosti

Hume byl determinista. Všechny události, včetně lidských činů, jsou podle něj zcela určeny předchozími příčinami. Tento druh determinismu je neslučitelný se svobodou vůle. Hume přesto trvá na tom, že lidské činy můžeme morálně hodnotit a že lidé v určitém ohledu jednají svobodně. Proto bývá „reconciling project“ ze *Zkoumání o lidském rozumu* chápán jako příspěvek k tradici filozofického kompatibilismu. V příspěvku předloží rekonstrukci Humova originálního argumentu, který chápe determinismus jako nutný předpoklad morálního ohodnocení činu. Ústředním prvkem tohoto argumentu je pojem morálního charakteru jednajících osoby. Právě trvalý morální charakter je nejzazším cílem každého morálního hodnocení prostřednictvím morálních pocitů schválení a odmítnutí. Činy neodrážející trvalý charakter aktéra by proto podle Huma měly být posuzovány shovívavě. V příspěvku také upozorním na kontrast mezi Humovým pojetím a koncepcemi současných filozofických naturalistů (Anthony Cashmore, Sam Harris ad.), kteří pokládají svobodnou vůli za nutnou podmínku připsování morální odpovědnosti.

JUDr. Tomáš Sobek, Ph.D. (Právnická fakulta MU v Brně)

Hume mezi morální psychologií a normativní etikou

Jak máme chápat Humovu etiku? Je to pouze příspěvek k morální psychologii, tedy k empirické vědě, nebo poskytuje také implikace v oblasti normativní etiky? Máme jeho teorii vykládat tak, že pouze popisuje skutečnost, že lidé na něco nějak reagují, nebo má též ambice nám sdělit, jak by na něco měli reagovat? Otázka tedy zní, jestli je Humova morální filozofie už sama o sobě v principu použitelná ke kritice, resp. obhajobě určitých způsobů jednání. A můžeme si položit i obecnější otázku: Je vůbec možné v pojmovém rámci naturalismu formulovat teorii normativní etiky?

PhDr. Marek Picha, Ph.D. (Filozofická fakulta MU v Brně)

Hume o myslitelnosti a představitelnosti

Na několika místech svých stěžejních děl se David Hume věnuje vztahu mezi myslitelností a možností; nejznámější je v tomto směru jeho formulace „zavedené metafyzické maximy“, podle níž *cokoliv, co mysl čistě myslí, zahrnuje ideu možné existence* (*Treatise*, s. 32). V první části příspěvku se budu věnovat složkám této teze, jmenovitě pojmům myslitelnost a možnost. Rovněž zmíním alternativní formulace či varianty Humovy maximy, zejména tezi o nemyslitelnosti. Pozornost budu také věnovat Reidovým námitkám; bude mě zajímat, která podoba Humovy maximy je jimi vlastně dotčena. Ve druhé části příspěvku ukáži roli Humovy maximy při analýze myšlenkových experimentů. Provedu minimalistickou rekonstrukci některých prototypických příkladů a ukáži, jak se s pomocí Humovy maximy snaží překročit mezeru mezi psychologií a metafyzikou.

Mgr. Lasse Nielsen (Filozofická fakulta UP v Olomouci)

Hume on personal identity and the identity of objects

Humova teorie osobní identity je pozoruhodná a zároveň komplikovaná. Abychom pochopili Humovo stanovisko, musíme porozumět nejen tomu, jak nahlíží na identitu osob, ale i na identitu objektů. Za použití prací Wan Chuan-Fanga chci ukázat, nakolik se liší Humova teorie identity objektů od jeho teorie osobní identity a proč Hume nakonec dospívá k závěru, že idea „já“ je nelogickou iluzí. Ve druhé části svého příspěvku se pokusím analyzovat nechvalně známý dodatek k *Traktátu*, v němž Hume vyjádřil pochybnosti nad svým raným pojetím osobní identity. Tento dovětek je velmi nejednoznačný a může být interpretován několika způsoby. Ve svém příspěvku představím tři různé interpretace, jejich autory jsou David Pears, Corliss Gayda Swainová a Jonathan Ellis. Cílem je získat lepší představu, proč Hume cítil potřebu doplnit svou původní teorii osobní identity.

Mgr. Adéla Eichlerová (Filozofická fakulta UP v Olomouci)

Hume o lidské přirozenosti a spravedlnosti

Hume politickou teorii neodděluje od celku svého výzkumného programu, jehož východiskem byl empiristický předpoklad, že veškeré poznání musí být odvozeno ze zkušenosti. Politikou se zabývá v souvislosti s naturalizovaně chápanou morálkou, ze které politická orientace a sympatie ke konkrétním vládám vycházejí. Hume nebyl zcela nakloněn liberální ani konzervativní ideologii, přestože bývá interprety řazen k oběma skupinám. Vědomě stál mimo stranické konflikty a nabádal k odvrhnutí historických dogmat. Politické instituce vnímal jako odpovědi na naléhavé potřeby, přičemž lidi popisoval jako dobrotivé bytosti s tendencí k uspokojení svých tužeb. Pro zachování společenského míru se lidé řídí umělými, konvenčními ctnostmi (spravedlnost a vlastnictví), které vycházejí z lidské přirozenosti. Jednou z výzev pro interprety Humovy politické filozofie je pochopit, jak morální přesvědčení na neformální úrovni interakce s ostatními ovlivňuje naše chování. A také, jakým způsobem tato přesvědčení strukturují instituce, které nám vládou na úrovni velmi vzdálené interakcím mezi jednotlivci.

Mgr. Filip Tvrďý, Ph.D. (Filozofická fakulta UP v Olomouci)

Hume proti náboženství

Žádnému tématu – s výjimkou historie Anglie – nevěnoval David Hume více pozornosti než náboženství. Jak už to ale v Humově filozofickém odkazu bývá, i jeho teorie náboženství byla podrobena celé řadě mnohdy naprosto protikladných interpretací. Skromným cílem příspěvku je stručně představit Humovy názory na obsah, smysluplnost, původ a přínos náboženství. Dále se pokusím ukázat, jakým způsobem bylo jeho pojetí religiozity chápáno ve 20. století. Konkrétně půjde o pokusy představit jej jako teistu, fideistu, deistu, agnostika, ateistu nebo představitele tzv. morálního ateismu. Budu obhajovat hypotézu, podle níž je snaha zařadit Huma do jediného údajně správného výkladu zcestná, protože každá taková snaha naráží na nepřekonatelné terminologické spory, interpretační potíže a argumentační pochybení. Nemusí nás zajímat, co si Hume ve skutečnosti o náboženství myslel, případně za jaký typ věřícího či nevěřícího se považoval. Mnohem přínosnější je pochopit, jakým způsobem Humova koncepce předchází a obohacuje současnou kritiku náboženství.